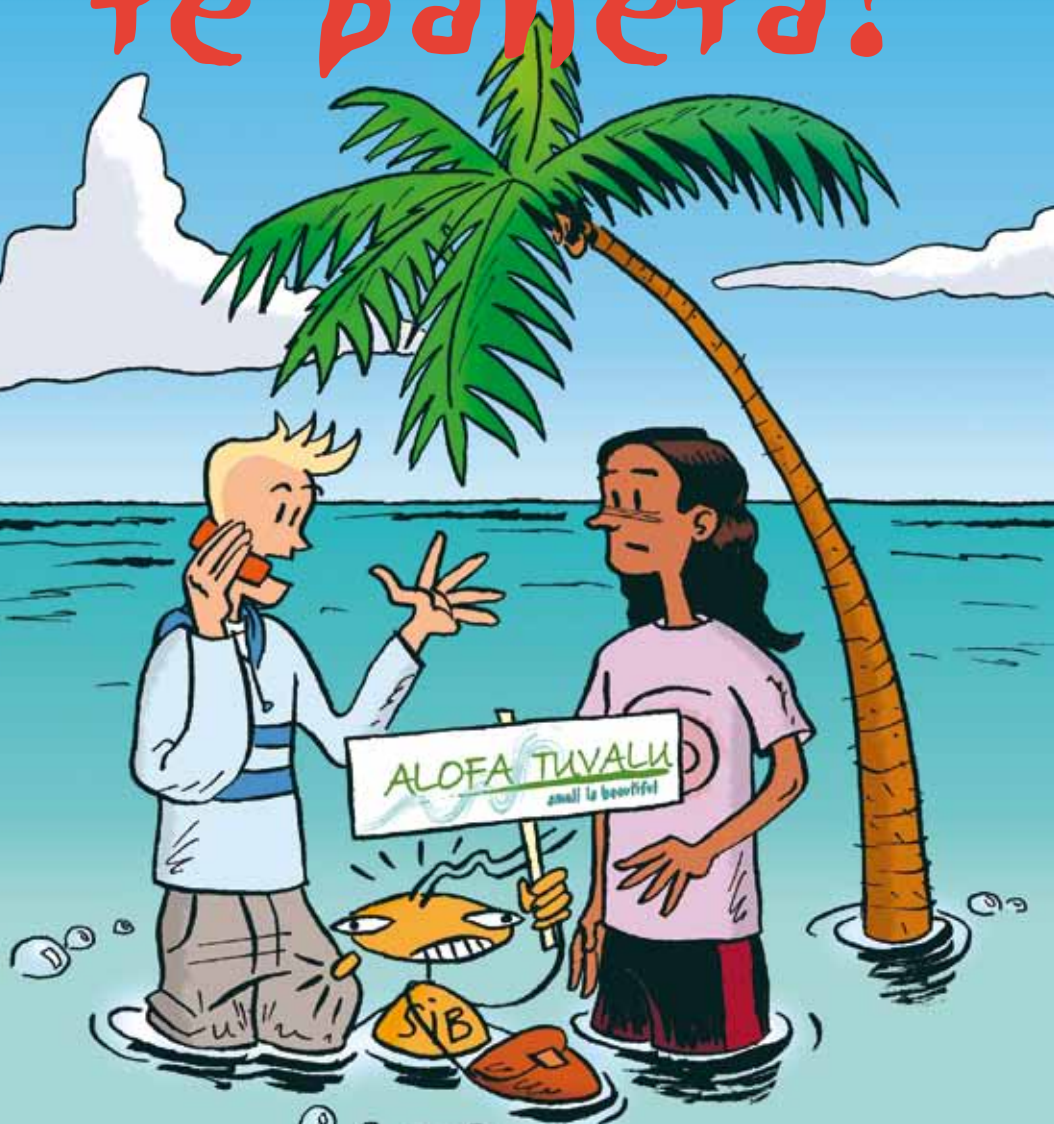

Ka lofia te paneta!

Na 'tōu fakasao Tuvalu
Fo'liki e gali
Mo nisi fenua

Tuvalu

Tausaga o Hugo mo Mamaua ko taki 10. Tokotasi e nofo i se fa'kai lasi i Eulopa, te sua tino i Tuvalu. A Tuvalu ko te 4 o fenua foliki i te lalolagi. E 10 taimi e foliki ifo ki Paris. Ne fenua e iva e 'tu fakasolo ki te saegala o Australia mo matuu o Fiji, i te sua feitu o te lalolagi e 'mao mo Eulopa. A tino iei e faipati ki te gana Tuvalu tela e 16 a mataimanu iei. I nai tausaga ko teka, ne feagai Tuvalu mo se fakalavelave fakamataku tela e gasolo aka eilao o lasi – a galu e soloki aka o ma'luga pena foki te gasolo o uke a tai 'lasi. Te suatai ko 'sua aka i te laukele ko se mafai ei o goto te vaiua ki te laukele. Te masima e fakamasei ki lakau. Ko 'siga lakau – ko se 'pui i te matagi. One mo te kele ko 'tafe ne galu ka ko matafaga foki e kaikai malie ne te tai.

Ona ko te mafuli o te tau, kafai seai se 'tou faiga kiei, a te 11,000 o tino Tuvalu ka tiaki ne latou te olotou fenua. A latou kafai mo tino muamua eilao mai se atufenua katoa ke fakataafea i te lalolagi ne te mafuliga o te tau.

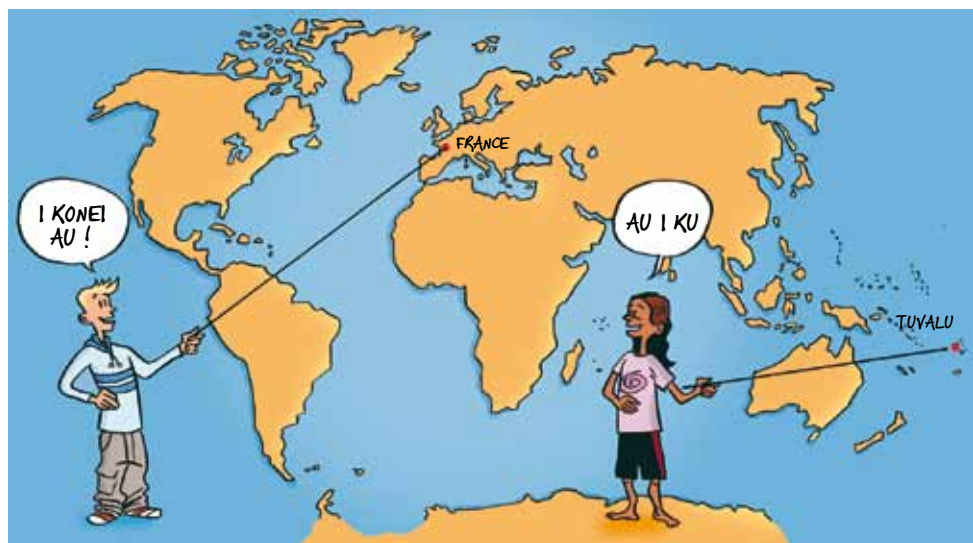
Mafuli o te tau.Sea?

E se na fua ke faite loketi koe (saietisi) ko iloa ei ne koe! Te mafanafana o te lalolagi e 15°C (59°F) fakamaalo ki te greenhouse effect me moi seai a te 'moko e nofo i te -18°C (0°F) ko se ola iei tatou.

Ke tumau te mafanafana, a te 'vela o te la e poko ki te lalolagi ko toe foki ei ki te vateatea, kae se vaega o ia e taofi ifo ne kaumana kae se isi e taofi ifo ne keesi o te greenhouse pela mo te carbon dioxide. Tena te mea e ola lei iei tatou i te lalolagi nei. Te fakalavelave ko to uke keesi o te greenhouse e faite ne tatou ko gasolo ei o 'vela te lalolagi. Tena te mea e taku ne tatou ko te mafuli o te tau. Kati aisa lasi ko liu vai; ko fanaka te levolo o te tai, lofiaga mo kaumatagi ko gasolo o poko saale. A manu se masani mo te mafulifuli o te tau ko fakasolo o mate, ka seai se 'tou faiga kiei, ka 'sola atu latou ki niisi koga.

Kooi e 'losi kiei? Ko tatou katoa !! ... mo tou vakalele, motoka, fale faite mea, te 'toki lakau mo te fagai manu, fakamafanafana mo te faka'moko o potu...

Mo te polokalame ate Alofa Tuvalu "Small is beautiful" ("Fo'liki e gali"), tino Tuvalu ko kamata o fakaasi ne latou te ata e tau o tautali kiei te taulasiga. Ko tauloto ne latou te mafai o fakamaua enetise mai te la, te matagi mo kaikaiga io me ko fekau a puaka mo te mafai o fakaaoga a lakau ko niu mo fai te iti, keesi, tisolo mo fiuolo. Mea konei fakatasi mo te atafai a tatou i aso taki tasi ka mafai o fesoasoani fakatapula te pokotiaga ote mafulifuli o tau o aso ke fakasao Tuvalu mo niisi fenua. Hugo, Mamaua mo Sib ka fakaasi atu mea e mafai o fai.

E a Tuvalu
 pokotia i a koe mo au
 ko gotogoto malie
 ki lalo i te tai

'Fati galu ki uta
 Sa fulitua tatou
 Tuvalu ko pulu
 Nea o'tou manatu?

Ka manako koe
 Fakasao Tuvalu
 Fai feagaiga
 Tino olo ki mua

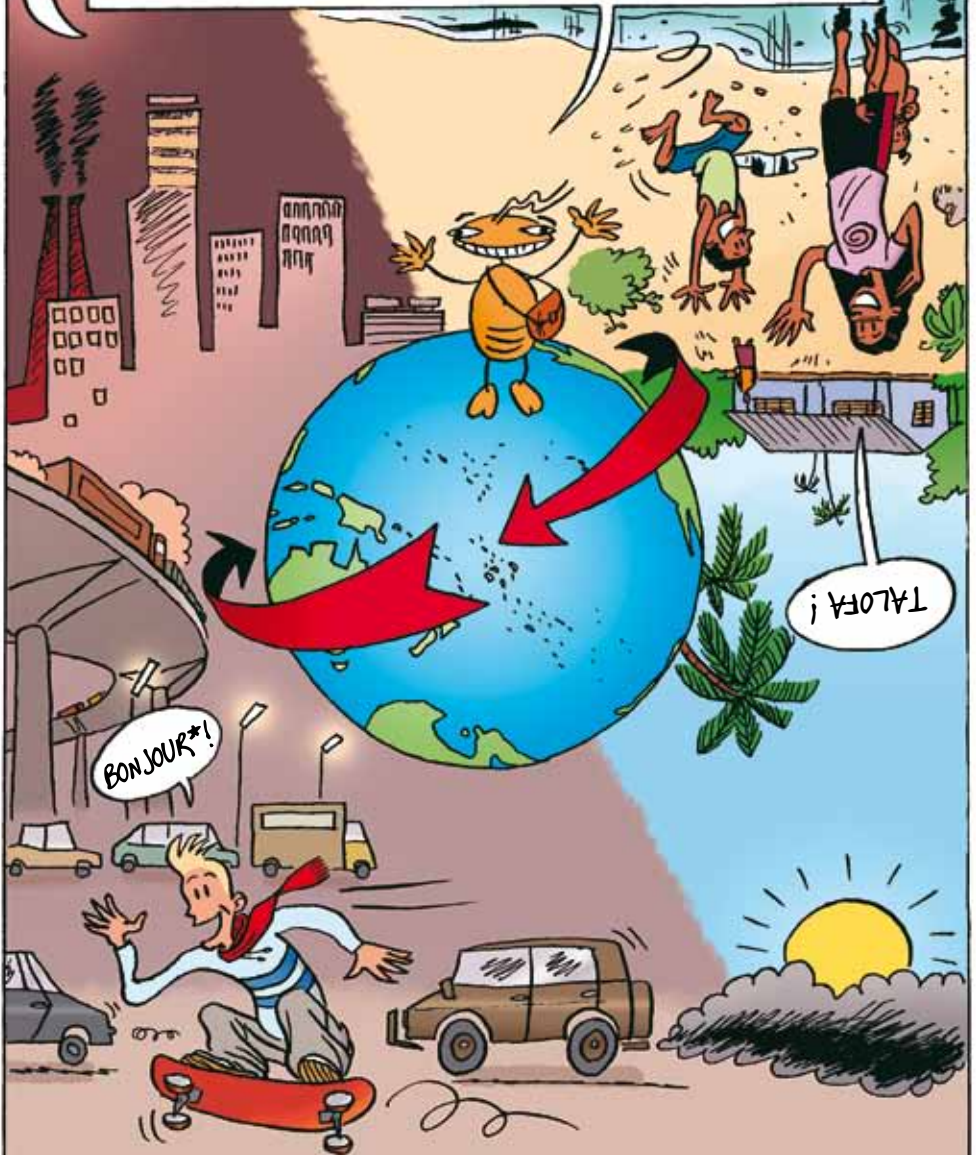
Fakataunu moemiti
 Fakasao Tuvalu
 Faiga a tatou
 Mo latou, e mo koe

(ne tusi i te gana Falani ne Kent)

(ki te gana Peletania ko Linda Cohen)
 (ne fuligina ne Puafitu Faaalo)

*FAKA FALANI "BONJOUR" KOTE TALOFA.

E! TOKU IGOA KO SIB, AU E TAUSI I TE ENIVAELOMENE. KE FAKAAOGA NE TATOU SE ASO MO HUGO MO MAMUA. A HUGO E NOFO I PARIS, TE LAUMUA O FALANI; MAMUA E NOFO I FUNAFUTI, TE LAUMUA O TUVALU. A LAUA E TASI NOFO I SUA FEITU FAKAFESAGAI O TE PANETA.

* KAFAI KO AO A HUGO, KA KO PO A MAMUA. KAFAI KO TAU MOKO I A HUGO A KO TAU VELA I TE SUA FENUA IA MAMUA. E KAMATA NEI TE 'TOU TALA, A KO TE PO KILIMASI O HUGO A KO MAMUA KO MALOLO I TE FAKAOTIGA O TE TAUSAGA.

NEI, FAKA'LOGO
FAKA'LEI!
KA TUKU ATU
NE AU NE
TOGI 'LEI IO
ME NE PAUTA
MAGISO!!

KO KAMATA TE ASO ...

NEI, KO
MAINA KOE
ME E 'NOFO
LAUA I FEITU
KESEKES
O TE
LALOLAGI.
KE FULI
TONU NE
TATOU A
TINO KATOA.
KE FAIGOFIE
ATU.

HUGO E TAMATE TE VAI MA
FULU ONA NIFO.
'LEI. TE VAI EI TAU.

E UA FUNAFUTI I TE TAEAO NEI. 'LEI
TE KOUKOU I LALO O ALAVAI ... A TANI
KO 'FONU.

HUGO KO
TAMATE TENA
MOLI ...

... TENA KOMIPIUTA
SEKI TAMATE FAKALEI.
FAKAMAUMAU TE ENETISE.
PAUTA MAGISO MA KOE.

A MAMAU E FESOASOANI KI TENA TAMANA
O FAGAI A MANU KI MEAKAI 'TOE.

'LEI! FEKAU O
MANU E AOGA MO KAIHO; E
MAUA FOKI IEI ENETISE FOU.

'KAIGA I TE TAEAO, TUAGANE MATUA
O HUGO KAI IPU IOKATE MO PAAKETI
MEAKAI FAKAMALUU. TO UKE PAAKETI.

TE TUAGANE O MAMAU E INU FAGU
MAGALO MO TONASI I PAAKETI.

AU E FIAINU SUA OLENISI MO
FALAOA FAKATIAMU. TE GALI !

AU, E MANAKO KI MEI KAE INU KI
KALEVE, MAI TOKU TAMANA.

LASI TE EA MASEI I TE ASO NEI!
FAKATONU TAMALIKI, TINO MATUA MO
MASAKI I FAKAI LASI KE 'NOFO FALE!

* TODDY: KOKOSTRAE-JUICE

KO SEAI SE MATGAI I TE TAEAO NEI, KO
'TO POOTI O FAIKA AKO YAKA KAKO KO
MAFAI O TAU AKE KI UTA I.

E 'MOKO TE FALEAKOGA O HUGO MO Tafa
FOKI O TE ILI FAKA'VELA.

SE 'LEI TE PUI
FAMALAMA PAUTA
MAGISO!

TUVALU, E ITI KI MASINI E FAKAOLA KI
TISOLO KA KO TE AKOGA A MAMUA KA
FAKASOLA KAE ITI KI TE MATAGI.

PAUTA MAGISO!
LEVA NE 'TAU O
MAFAUFAU KIEI.

A HUGO NE FAKATUTONU I SE FALE'KAI.

GALI!
IKA I TE ASO
NEI

SE NE IKA
KONA, NE LIALIA
MAKEKE

I TUVALU, A MATUA E OLO O FAGAI OLOTOU
TAMALIKI.

EOTI NE FAKATUTONU, TE FAIAKOGA NE AVE
TE VASEGA A HUGO KI TE MALAE FUTIPOLO.

TE MALAE FUTIPOLO I TUVALU KO TE
MALAE YAKALELE. E TU FAKALUA SE
YAKALELE I TE VAIASO.

E 'TAU O TAPALE
YAVE A KOULU!

OTI TE TAFAGO, HUGO MO ONA TAUGASOA KO FAKATAU TAPUSA ITE FALE KOUKOU.

ATAFAI, S FAKAMAUMAU 10...

I TE KOGA A MAMAU, SE 'KAIGA FIAFIA
MO TE MALOLOGA.

VAI,

GRR !!!
IKKE-NEDBRY DELIG
AFFALD!

GRR !!!
IKKE-NEDBRYDELIGT
AFFALD!

TE MALOLOGA NEI O TE KILISIMASI.

AU TUSI AKOGA
MUA E TAUSI?

AO, AU E LOMI
I TE SUA FEITU.
KE TOE
FAKAAOGA

AO, AU E LOMI
I TE SUA FEITU.
KE TOE
FAKAAOGA

A MAMUA MO TAUGASOA E TAE ATIGI
KAAPA TATELA O FAKATAU KE TOE FAITE,
KE MAUA NE OLOTOU TUPE IEI.

LUA
TOGI LEI!

E PELA MO TAMALIKI I KOGA KATOA, E OLO O TAFAO.

FAKASEKESEKE I KOGA TU O MOTOKA

A cartoon illustration of a man in a suit slipping on a banana peel. He is falling over a red car. In the background, there are city buildings and a dog.

TAPUSA I SUASUAGA VAIUA O SE AFAA NE TOE SEKE ATU.

TOGI TONAI AFAFI O TE KILISIMASI.
SE FINA KIEI HUGO.

OI!
MOLI ITI LOA!

HYPERGRO

SEA?
PTAGA PALASITIKI?
E TAU NE TAGA
FAKAOGA 'SOKO!

'LEI!

TE VAKA KAKO I MASINA TAKITASI SE MEA
TAUA KI A MAMAU MO TENA TAMANA.

KILO!
'TOU TUAKOI KO
PUKE TE MOTOKA
FOU.

I FUNAFUTI, E TASI FUA TE AUALA E 11
KILOMITA TE LOA (7 MAILA).

SE TAULIA
MOTOKA I KONEI.
LUA PAUTA
MAGISO.

TE AISA SA HUGO E FONU I MEAKAI.

I SA MAMAU NE MEA 'KAI 'FOU, IKA MO
FUAGA LAKAU MO VAI FAKA 'PUNA. (SAKO
MO INU).

O! O! O!
TE MATALOA!

KO MALOLO AKOGA, TE AFIIFI NEI HUGO E
TAFAO I TE VIDEO.

MMAMAU FEASOASOANI KI TENA MATUA
FAKATOKA TE FAKAALA KI TE FATELE AFIIFI *

MATUA O HUGO NE OLO KI TE TAMUNEI TONA
TUAGANE MATUA E TAUSI A HUGO.

FATELE !!

KO TAA TE TAIMI 'MOE.

TAMATE
TE
KOMIPIUTA

'LEI
TENA!

KO PO TE ASO...

E PELA ME 'KESE OLAGA O HUGO MO MAMAU, KAE E UKE MEA E 'PAU IEI. E FIA ONONO I ATA I TV.

E ISI SAKU
HARRY POTTER
DVD FOU.

E ISI SAU MEA
PEI DVD?

AO, TE MOTOU MEA
PEI VITIO MUA NE PEI
ME KO MASEI.

PEI KEATEA? I FEA? E
SEAI SE KOGA PEI KAIGA
I OTOU FENUA FOLIKI....

AO! MOTOKA MASEI KO
TATELA, MO KOMIPIUTA
FOKI KO LEVA I TAFI O
AUALA.

E ISI SAU TELEFONI AVEAVE?
AU E LOGO E 35 MILIONA TINO I
FALANI E SUI OLOTOU TELEFONI
I TAKI 18 MASINA! SEA TAU
FAKATAU KIEI?

VAKA KAKO
E FAKAFOKI KAIGA
KI KOGA NE FAITE
IEL...

...ME KI NIISI
KE TOE FAITE. FOLIKI
KEESI MASEI MO TE
LAILAI O TE EA. 'LEI KI
TINO KATOA.

KE GALUE FAKATASI TATOU
O FAKASAO TUVALU MO TE
PANETA KATOA!!!!!!!

MANATU 'LEI!
LUA OULUA TOGI!

<<AU SE TALITONU ME KA TIAKINA NE AU TE FENUA. ME I TUVALU KA PULU... AU E SE MANAKO LELE O TIAKINA TOKU FENUA. AU E ALOFA I TUVALU. KAE... MANAKO O NOFO IEI I TOKU OLAGA KATOAA...>>

<< TINO KATOAA I TE LALOLAGI; E 'KILO KI SE FENUA FOLIKI PENEI MO TUVALU... E ILOA NE AU ME E MANAKO KOUTOU O ATI OTOU MAUMEA, KAE TAU FOKI KE MAASUA NE TATOU NIISI FENUA I TE PASEFIKA, MO FENUA MALALO'LALO IEI MO NIISI KOGA I TE LALOLAGI...>>

<< E SEAI SE KOGA PELA MO TOKU FENUA, SE AFAINA TE MEA TENEI, E ILOA NE AU I TE FENUA PELA KA GOTO KI LALO; KAE AASI MAI FUA KO LAVEA EI NE KOE ME GALI KAE SE LEVA KO SEAI EI SAU MEA E LAVEA VAGANA KE FAKAOGA NE KOE NE MATA UKU....>>

THE GREEN PAGE

Rainwater reservoirs : mo fakatali au vaiua e aoga mo inu, kōkōu, fulu tifa mo gatu.

Containers : ne paketi 'lasi e mafai o tuku fakasoa kiei a kaiga i vaega kesekese.

New energies : e maua mai fekau o manu (kaiao). E tuku fua ki loto i se paketi. Ka fano o 'pala e pusaki ake mai ei te keesi ko te methane tela e mafai o fakagalue kiei a motoka mo masini iti, niisi.

Composting : 'folega o vesiapolo mo fuagalakau e fagai kiei te one i tau fa-toaga. Ave a kaula lasi ki te Waste management Unit ke faka foliki pela mene one uli. Fakatupu ko palupalu saale iei i se fia vaiaso, ko kaiao ei ki tafito o lakau. E fia'fia kiei!

Wind generator : s e suiga fou o fale iti matagi. Se pou tuu mo tona peka-peka magatolu ke agi fakatamilomilo ne te matagi, ke maua te iti.

Solar photovoltaic : e masani o tauaki i tuafale ke ti ne te laa ke maua te iti.

Solar thermal panels : e fakaoga iei te ti o te laa mo faka'vela a vai.

Te laa, matagi, vaitafe, moana, vesiapolo mo te 'vela o te lalolagi ne maumea tumau se fakalailai kae e maua iei se iti.

Climate refugees : e fakamataku te fenua o Mamaua me ka goto i te tai ma pokotia i te mafuli o te tau. Ka tiaki ei tona fenua kae fai a ia pela me se tino tateleka ona ko te tau. A fenua mala'lalo pela mo te Maldives, Bangladesh, Netherlands, Brazil, mo nisi koga i te US mo Canada e fakamataku foki te olotou tulaga...

E iloa ne koe?

- A moli iti loa'loa e 5 taimi te foliki te fakaogaga o te iti iei kae 8 taimi e malosi atu i te moli pukupuku.
- A mea tau iti i fale kola e tusi iei "highly energy efficient" e 5 taimi te foliki ifo te fakaoga o te iti iei ilo niisi mea.
- Ulo tafu vai kae 'pono, e 3 me 4 taimi te foliki o te fiuolo e fakaoga.
- So se koga o te lalolagi ko otaota ki kiu mo kiu o plasitiki e fakamasei ki fenua mo tai; tamate ki ika mo manueva kae e 450 tausaga fatoa 'pala.
- I se tausaga, mea fakaola ki te iti (TV, hi-fi, kompiuta) e tusa i te kai iti ma se tamate ki luga kae se tapale foki tena suluga ki te iti mo te tuku loa ke ola me fakaaoga.
- 40% o tino i te lalolagi e se tagolima o inu ki vai 'ma – te vai e taaua.

faiga

Fakatasi, e fakasao ne tatou te lalolagi.

Pefea? Ke fakafoliki pokotiaga o te mafuli o te tau, e 'tau ke fakafoliki te fakaoga o te iti mo ili faka'moko potu mo te faimalaga l mea faka'tele ki fiuolo mo penitini.

E mafai koe o gasue

1• E tamate aku moli ma tiaki te potu; mea katoa ke tamate ma se fakaaoga.

2• E se fakaola ke 'moko te potu mafai e mafai kae nofo faka'sau fua kae e manako atu ki te ili ilo te masini faka'moko.

3• E se fakaaoga ne au moli iti kae pono foki te mataloa o te aisa.

4• E taaua ke fakafoliki afifiiga kae fakafokifoki te fakaaoga, penei, fakagaosi ke toe fakaaoga kae fakasoa otaota ki vaega o 'fao ki taga.

5• Fesoasoani ki oku matua o faka'pala kaiga mo kaiao fatoaga.

6• Sasale, fakaaoga pasika io me pasi ilo motoka me pasikaiti kae ke fai foki pena a oku kaaiga.

Te mea taaua fakaoti, fakamaina ki tou kaaiga, taugasoa, faiakoga a mea ne tauloto ne koe l te tusi ata tenei ko te mea, pena mo koe, ke sagatonu o puipui te paneta mo Tuvalu.

Feagaiga

Ke fai koe mo se Alofa Tuvalu Junior, fili e 3 ki loto i tau "tautooga" mai te 6 kona ne fakasolo atu mo se ata ei ne 'lomi eilola ne koe ko tuku atu iei ki a:

Alofa Tuvalu Junior
Lasela Kofe-Sulani Store-Funafuti

Au e tautoo o fesoasoani ki a Hugo mo Mamaua i feitu konei.

1-

2-

3-

TOKU IGOA:

TOKU TUATUSIGA:

Taku ata

TAU O FAI!

Ata: **Kent**

Tala: **Gilliane Le Gallic, Fanny Héros**

Fakatasi mo: **Elisabeth May, Line Laveque, Isabelle Clostre, Alix Graillot, Patricia Clary, Lisbeth Berger, Antonin, Benjamin**

Gana Peletania: **Christopher Horner, Linda Cohen**

Gana Tuvalu: **Puafitu Faaalo, Lasela Kofe, Temukisa**

Hauma (Nauti primary school), Misalaima Nelesone

Fakafatei: **Yves Leers, Dominique Campana, Anare**

Matakiviti, Paul Fairburn (SOPAC), Sarah Hemstock,

Susie Kofe, Cécilia Leroux, Mo tino Tuvalu katoa!

KA LOFIA TE PANETA!

Na 'tou fakasao Tuvalu mo nīsi fenua

Faite ne te: **ALOFA TUVALU / ADEME**

Alofa Tuvalu (Paris & Tuvalu)

www.alofatuvalu.tv

ADEME

www.ademe.fr

